

پژوهشکده فرهنگی

ساری‌شناسی

تاریخ محلات شهر ساری

سید مهدی احمدی

عضو هیأت علمی دانشگاه

سرشناسه : احمدی، سید مهدی، ۱۳۲۵ خرداد -
عنوان و پدیدآور : تاریخ محلات شهر ساری، سید مهدی احمدی.
وضعیت نشر : ساری: آوای مسیح، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری : ۳۳۰ ص. مصور. (بخشی رنگی)، عکس
شابک : ۸۳۰۰۰ ریال: 978-964-2769-64-3
وضعیت فهرست نویسی : فیبا
موضوع : ساری
رده بندی دیویی : ۹۵۵/۲۲۴
رده بندی کنگره : ۱۳۹۰ ۳ الف ۵ الف /DSR.۲۰۹۵
شماره کتابخانه ملی : ۲۴۰۱۲۱۷

عنوان کتاب: تاریخ محلات شهر ساری

ناشر: انتشارات آوای مسیح

نام مؤلف: سید مهدی احمدی

تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۰

حروفچینی و صفحه آرایی: احمد رستگار

طرح روی جلد: سیدسجاد حسینی مقدم

چاپ: چاپ اقتس زارع ساری ۳۲۴۴۲۲۶

قیمت: ۸۳۰۰۰ ریال

هر گونه چاپ و تصویر برداری به هر شکل و تکثیر صفحات کتاب ممنوع می باشد.

نشر: آوای مسیح: تلفن ۳۲۵۸۷۰۷ تلفکس: ۳۲۶۰۴۵۵-۱۵۱

تقدیم به:

- ◀ پدر و مادر گرامی‌ام
- ◀ همسر مهربان و فرزندان عزیزم
- ◀ همه‌ی شهروندان ارجمند ساروی، چه آنان که روی در نقاب خاک نهادند و چه آنان که در ظلّ توجهات حضرت حق بر خاک چالاکنند.
- ◀ به معلّم و استاد فرزانه‌ام که همواره با یاد و نام ساری زندگی می‌کند و در اعتلای نام این شهر کهن از هیچ کوششی دریغ نمی‌نماید. استادی که نامش به حسین(ع) متبرک است و به شهرت منسوب به دین مبین اسلام است. یعنی حسین اسلامی.

سید مهدی احمدی در سال ۱۳۴۵ در ساری متولد شد در سال ۱۳۶۹ به اخذ
درجه لیسانس با معدل ۱۹/۰۵ و در سال ۱۳۷۱ به اخذ درجه فوق لیسانس با
معدل ۱۸/۵۷ و در سال ۱۳۸۱ به اخذ درجه دکترا در رشته حقوق با معدل ۱۷/۸۷
در رشته حقوق و حقوق اسلامی نایل آمد و در حال حاضر دانشجوی دوره دکتری
مطالعات شرق شناسی با گرایش ایران شناسی است که به زودی از
پایان نامه خود دفاع خواهد نمود.

ایشان در سال ۱۳۷۰ در مرکز آموزش عالی دانشگاه های آزاد اسلامی
استان، در سطح کارشناسی و کارشناسی ارشد مشغول به تدریس می باشند و از
سال ۱۳۷۲ به عضویت هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری و
آمده است و در حال تألیف این کتاب، ریس دانشگاه آزاد اسلامی
واحد نجفی باشد.

وی همچنین مؤلف کتاب های (جواب حق) (متود) آموزش روخوانی و
روخوانی قرآن، آشنایی با قرآن و تفسیر قرآن، قواعد عربی و صرف و
نقش آن در حقوق است.

۱- تألیف و چاپ کتاب حاضر مصادف شد با سفر سوم ریاست محترم جمهوری به شهرستان ساری که در پی مصوبه‌ی هیأت محترم دولت، بخش میاندرود از ساری جدا گشت و به عنوان «شهرستان میاندرود» استقلال یافت. با توجه به این که در این مجموعه، به اسامی همه‌ی بخش‌ها، دهستان‌ها و روستاهای شهر ساری اشاره شده‌است، و میاندرود نیز سال‌های سال یکی از بزرگ‌ترین و مهم‌ترین بخش‌های شهرستان ساری بوده است و به منظور ثبت آن جهت اطلاع نسل جدید و علاقه‌مند به تاریخ شهر ساری، در این کتاب از این شهرستان نوپا به عنوان یکی از بخش‌های پنج‌گانه‌ی شهرستان ساری نام برده شد که این امر در چاپ بعدی کتاب به طور حتم اصلاح خواهد شد.

۲- آن چه در این کتاب می‌خوانید، نتیجه‌ی ۵ سال تلاش شبانه‌روزی نگارنده است که برخی از آن‌ها از متن کتاب‌های موجود استخراج شده‌است و برخی نیز، یادگار اذهان پیرمردان و پیرزنانی است که ساری را خوب به یاد داشته‌اند. به یقین ممکن است اشتباهاتی را مشاهده کنید که عاجزانه از کسانی که این کتاب را مطالعه می‌کنند درخواست دارم تا تذکر داده و اگر یا مطالب جدیدتری در مورد محلات شهر ساری به یاد دارند را طی تماس و یا مکاتبه به نشانی ذیل یادآور شوند تا از آن‌ها در چاپ بعدی استفاده نمایم.

منتظر ارسال مطالب جدید شما هستم و صمیمانه از همه‌ی شما شهروندان نجیب ساروی سپاسگزارم.

سید مهدی احمدی

تلفن ۰۹۱۱-۱۵۱-۳۲۳۱

ایمیل:

Dr.Ahmadi4545@gmail.com

فهرست مطالب

صفحه	عنوان	صفحه	عنوان
۴۴	۹- ساری در زمان کینخواریه.....	۱۳	پیشگفتار.....
۴۴	۱۰- ساری در زمان مرعشیان.....		بخش اول: ساری
۴۵	۱۱- ساری در زمان تیموریان.....		فصل اول: جغرافیای طبیعی ساری.....
۴۵	۱۲- ساری در زمان صفویه.....	۲۱	
۴۶	۱۳- ساری در زمان افشاریه.....	۲۵	فصل دوم: جغرافیای تاریخی ساری.....
۴۶	۱۴- ساری در زمان زندیه.....	۲۵	گفتار اول، ساری پیش از اسلام.....
۴۶	۱۵- ساری در زمان قاجاریه.....	۲۵	مقدمه.....
۴۷	۱۶- ساری در زمان پهلوی.....	۲۸	۱- ساری در زمان هخامنشیان.....
۴۹	فصل سوم: واژه‌ی ساری.....	۲۹	۲- ساری در زمان سلوکیان.....
۴۹	الف) مقدمه.....	۳۰	۳- ساری در زمان اشکانیان.....
۵۲	ب) معنای واژه‌ی ساری.....	۳۰	۴- ساری در زمان ساسانیان.....
۵۳	ج) واژه‌ی ساری در زمان هخامنشیان.....	۳۳	گفتار دوم، ساری پس از اسلام.....
۵۶	د) واژه‌ی ساری در زمان سلوکیان.....	۳۳	مقدمه.....
۵۷	هـ) واژه‌ی ساری در زمان اشکانیان.....	۳۵	۱- ساری در زمان خلفای راشدین.....
۵۷	و) واژه‌ی ساری در زمان ساسانیان.....	۳۵	۲- ساری در زمان امویان.....
۵۸	ز) واژه‌ی ساری پس از اسلام.....	۳۶	۳- ساری در زمان عباسیان.....
۶۳	فصل چهارم: ساری در سفرنامه‌ها.....		گفتار سوم، ساری از زمان طاهریان تا
۷۱	فصل پنجم: ساری در تقسیمات کشوری.....	۳۹	پهلوی.....
۷۸	۱- بخش مرکزی.....	۳۹	۱- ساری در زمان طاهریان.....
۸۰	الف) دهستان رودپی شمالی.....	۳۹	۲- ساری در زمان علویان.....
۸۱	ب) دهستان رودپی جنوبی.....	۴۰	۳- ساری در زمان صفاریان.....
۸۲	ج) دهستان میاندورود کوچک.....	۴۰	۴- ساری در زمان سامانیان.....
۸۳	د) دهستان مذکورده.....	۴۱	۵- ساری در زمان آل زیار.....
۸۴	هـ) دهستان اسفیورد شوراب.....	۴۲	۶- ساری در زمان غزنویان.....
۸۵	و) دهستان کلیجان رستاق سفلی.....	۴۲	۷- ساری در زمان سلجوقیان.....
۸۶	۲- بخش میاندورود.....	۴۲	۸- ساری در زمان خوارزمشاهیان.....

- الف) شهر سورک ۸۸
- ب) دهستان میاندورود بزرگ ۹۲
- ج) دهستان کوهدشت ۹۳
- ۳- بخش چهار دانگه ۹۴
- الف) شهر کیاسر ۹۶
- ب) دهستان گرماب ۹۸
- ج) دهستان پشتکوه ۹۹
- د) دهستان چهار دانگه ۹۹
- ۴- بخش دودانگه ۱۰۱
- الف) شهر فریم ۱۰۳
- ب) دهستان بناقت ۱۰۵
- ج) دهستان فریم ۱۰۵
- ۵- بخش کلیجان رستاق ۱۰۷
- الف) دهستان سلیمان تنگه ۱۱۰
- ب) دهستان کلیجان رستاق ۱۱۱
- بخش دوم: محلات شهر ساری**
- فصل اول: محلات تاریخی شهر ساری ۱۱۴
- ۱- بانصری مشهد ۱۱۵
- ۲- زرگر محله ۱۱۷
- ۳- سه گنبدان ۱۱۸
- ۴- شاهغازی بن ۱۲۱
- ۵- عبدالعظیم ۱۲۳
- ۶- قرآکوی ۱۲۴
- ۷- قصر تور ۱۲۶
- ۸- گاو پوستی ۱۲۸
- ۹- مسجد زنگو ۱۳۰
- فصل دوم: محلات قدیمی ساری ۱۳۳
- ۱- آسیاب سر ۱۳۴
- ۲- آلو کنده ۱۳۵
- ۳- اشرف محله ۱۴۳
- ۴- اصانلومحله ۱۴۴
- ۵- اصفهانی محله ۱۴۷
- ۶- افغان محله ۱۴۸
- ۷- امامزاده عباس ۱۵۰
- ۸- امامزاده یحیی ۱۵۲
- ۹- ام زله بن ۱۵۵
- ۱۰- باقر آباد ۱۵۶
- ۱۱- بربری محله ۱۵۸
- ۱۲- بلوچ خیل ۱۵۹
- ۱۳- بهرام اُتر ۱۳۱
- ۱۴- پیر تکیه ۱۶۳
- ۱۵- چال مسجد ۱۶۵
- ۱۶- چاله باغ ۱۷۰
- ۱۷- چنارین ۱۷۲
- ۱۸- چهار تکیه ۱۷۴
- ۱۹- حاج درویش علی ۱۷۶
- ۲۰- حاجی آباد ۱۷۸
- ۲۱- حیدری نعمتی ۱۷۹
- ۲۲- خشت مالان ۱۸۲
- ۲۳- دباغ محله ۱۸۴
- ۲۴- درب خانه ۱۸۶
- ۲۵- در مسجد ۱۸۷
- ۲۶- دروازه گرگان ۱۸۹
- ۲۷- سبزه میدان ۱۹۸
- ۲۸- سیزده پیچ ۱۹۹
- ۲۹- سیلاب سر ۲۰۰
- ۳۰- شاهزاده حسین ۲۰۲
- ۳۱- شیش کشان ۲۰۴
- ۳۲- شکر آباد ۲۰۶
- ۳۳- شهر بند ۲۰۷

۲۶۹ ۱۱- توکلی	۲۱۰ ۳۴- شیشه گرمحله
۲۷۰ ۱۲- جام جم	۲۱۱ ۳۵- عباس خانی
۲۷۲ ۱۳- جوکی محله	۲۱۳ ۳۶- قلیچ محله
۲۷۵ ۱۴- چراغ برق	۲۱۵ ۳۷- کاسه گرمحله
۲۷۵ ۱۵- خزائلی	۲۱۷ ۳۸- کهنه باغ شاه
۵۷۶ ۱۶- خوی آباد	۲۱۹ ۳۹- گرایلی محله
۵۷۸ ۱۷- دادگستری	۲۲۱ ۴۰- محمد تقی خانی
۵۷۹ ۱۸- دخانیات	۲۲۲ ۴۱- مختار
۵۸۱ ۱۹- راهبند سنگتراشان	۲۲۳ ۴۲- ملا آق با
۲۸۶ ۲۰- زینبیه	۲۲۵ ۴۳- ملا محمدالدین
۲۸۷ ۲۱- ساری کنار	۲۲۹ ۴۴- میر سرروضه
۲۸۸ ۲۲- سپورمحله	۲۳ ۴۵- میر مشهد
۲۸۹ ۲۳- سروینه باغ	۲۳۲ ۴۶- نعلبندان
۲۹۱ ۲۴- سکوی ارتش	۲۳۳ ۴۷- نقارچی محله
۲۹۳ ۲۵- سنگ	۲۳۵ ۴۸- نوآمبار
۲۹۸ ۲۶- ششصد دستگاه	۲۳۸ ۴۹- نوباغ شاه
۲۹۹ ۲۷- شهابی	۲۴۰ ۵۰- نوتکیه
۳۰۰ ۲۸- طالقانی	۲۴۲ ۵۱- نومل
۳۰۳ ۲۹- فلسطین	۲۵۳ فصل سوم؛ محلات جدید شهر ساری
۳۰۴ ۳۰- کارگران راه آهن	۲۵۴ ۱- آزادی
۳۰۵ ۳۱- کارمندان	۲۵۵ ۲- بخش هشت
۳۰۷ ۳۲- کرمانی	۲۵۷ ۳- برق
۳۰۸ ۳۳- معلم	۲۵۸ ۴- بیست و دو بهمن
۳۱۰ ۳۴- مهدی آباد	۲۶۰ ۵- پشت آرامگاه
۳۱۴ ۳۵- مهیار	۲۶۱ ۶- پشت پرورشگاه
۳۱۵ ۳۶- میرزا زمانی	۲۶۲ ۷- پشت نجارخانه
۳۱۶ ۳۷- نهضت	۲۶۳ ۸- پیوندی
۳۱۹ فهرست منابع	۲۶۴ ۹- تبرستان
	۲۶۶ ۱۰- ترک محله

پیشگفتار

سرزمین پهناور ایران بایستینه‌ی دیرینه‌ی خود میراث گران‌بهای است از نیاکان ما که در طول تاریخ پر فراز و نشیبش، همواره مورد توجه همگان بوده است. به گونه‌ای که جای جای آن، یادگاری از گذشته‌های دور، و در عین حال، مطالعه‌ی دقیق آن موجب پند و عبرت است. لذا امروزه شناخت بیشتر تاریخ این کهن بوم و آشنایی هر چه بیشتر با استان‌ها و شهرهای آن یک ضرورت است.

در میان جاهای مختلف سرزمین ایران، نام استان مازندران و شهرستان ساری با توجه به موقعیت جغرافیایی و ویژگی‌های طبیعی‌اش و نیز به خاطر دارابودن پیشینه‌ی تاریخی خاص خود، می‌درخشد. به ویژه شهر باستانی ساری، شهری است که پیشینه‌ی آن به پیش از اسلام و زمان هخامنشیان می‌رسد. شهری که در آن روزگار «زادراکرتا»، «زادراکرتا» یا «زادراکرت»، و در زمان اشکانیان «سیرینکس» نامیده می‌شد. تا این که پس از اسلام و به روزگار قبول آن توسط ایرانیان در سده‌ی اول هجری، اسپهبد فرخان ملقب به ذوالمنقب این شهر را که از زمان ساسانیان «سارویه» نامیده می‌شد، بازسازی نموده و نام آن را بر روی فرزند خود نهاد.

مطالعه‌ی چنین شهری که در دل خود خاطره‌های زیادی از پدران و مادران ما را جای داده است، می‌تواند به تاریخ و فرهنگ ایران کهن، غنای دیگری بخشد و این امر میسر نمی‌شود، مگر با تحقیق پیرامون جغرافیای تاریخی، پژوهش درباره‌ی اسامی مکان‌ها و جای نام‌های آن. چرا که هر سندی که گوشه‌ای یا نقطه‌ی کوری از تاریخ این شهر را باز نماید، غنیمت است. و انتشار آن هم رهنمودی، تا پژوهشگران را به کار آید.

اگرچه تحقیق پیرامون تاریخ و جغرافیای تاریخی شهر ساری توسط مورخ و محقق گرانقدر جناب آقای دکتر حسین اسلامی صورت گرفته که نتیجه‌ی آن هم کتاب‌های ارزشمند جغرافیای تاریخی ساری، تاریخ دو هزار ساله ساری، دانشوران ساری و... است که این مجموعه را نیز بهره‌های بسیاری از آن‌ها بوده است؛ اما کتاب مستقلی که بیانگر

وجه تسمیه و یا علت نام‌گذاری محلات تاریخی، قدیم و جدید شهر ساری بوده باشد، تا به حال به رشته‌ی تحریر در نیامده است. لذا می‌توان ادعا نمود، کتاب حاضر نخستین کتابی است که به طور مستقل به معرفی محلات شهر ساری می‌پردازد.

اگرچه برخی را عقیده بر آن است که تحقیقی این گونه، کاری بسیار ارزشمند؛ اما مشکل است، ولی چه بسا که بررسی نام محله و یا کوی، ما را به ریشه‌ی واژه‌های اصیل فارسی یا یک واقعه‌ی تاریخی مهم راهنمایی و رهبری می‌کند و در سایه‌ی شناخت ریشه‌ی آن واژه، با اقوام، ملل، ادیان، مذاهب، آداب و رسوم ساکنین آن کوی یا محله و یا به عبارتی با تاریخ گذشته‌ی ساکنین آن مکان آشنا می‌شویم، که این خود غنیمتی است گران‌بها.

تک واژه‌های نام محلات همانند بسیاری از واژه‌های گفتمانی، خود هزاران سال تاریخ را به همراه دارد و می‌توان ادعا کرد که گاهی این واژه‌ها و نام‌ها یک گنجینه و موزه‌ایست که مردم ما در ذهن خود دارند و با آن گفتگو می‌کنند.

کتاب حاضر نتیجه‌ی کوشش مؤلف برای کمک به تاریخ شهر ساری و مردمی است که در آن زندگی می‌کنند، و هر روز شاهد اسامی متعدد بر روی تابلوهای سر کوچه‌ها و محلات شهر خود هستند، اما از گذشته و علت نام‌گذاری آن بی‌خبرند و مایلند با صرف کم‌ترین وقت بدانند که چرا کوچه، کوی و یا محله‌ی آنان به این اسم نام‌گذاری شده‌است؟ و تاریخ گذشته‌ی آن چه بوده است؟ پرسشی که در ذهن بیشتر مردم شهرها، محلات و روستاهاست و مایلند بدانند نام زادگاه و یا محل زندگی آنان چه معنا و مفهومی دارد.

به همین دلیل، بر آن شدم تا مجموعه‌ای را گردآوری نمایم که بتواند پاسخگوی این نیاز شهروندان باشد. اگرچه تدوین این کتاب به دلیل تازگی موضوع و تکراری نبودن آن، عدم وجود منابع مستقل در این خصوص و نیاز به تحقیقات میدانی، کاری بس مشکل به نظر می‌آمد؛ اما به توفیق الهی و با تلاش و کوششی که مصروف آن شد، این امر به خوبی انجام گرفت.

کتاب حاضر در سه بخش جمع‌آوری شده‌است:

بخش اول آن که شامل پنج فصل است، نگاهی به جغرافیای طبیعی ساری، جغرافیای تاریخی ساری، واژه‌ی ساری، ساری در سفرنامه‌ها و ساری در تقسیمات کشوری دارد. در این بخش و در فصل پنجم که پیرامون ساری در تقسیمات کشوری تدوین شده‌است، پس از بیان تعاریفی از روستا، دهستان، شهر، بخش، شهرستان و استان، اسامی کلیه‌ی روستاها و آبادی‌های شهرستان ساری در قالب بخش مرکزی، میان‌دورود، چهاردانگه، دودانگه و کلیجان‌رستاق با تفکیک دهستان‌های آن‌ها آورده شد، که به علت حجم زیاد آن، تنها به ذکر اسامی آن‌ها اکتفا گردید. به این امید که در آینده بتوانم وجه تسمیه و یا علت نام‌گذاری همه‌ی آن‌ها را در مجموعه‌ای دیگر گردآوری نمایم.

بخش دوم که در حقیقت بخش اصلی کتاب محسوب می‌شود، اختصاص به معرفی محلات شهر ساری دارد. با توجه به این که محلات شهر ساری دارای پیشینه‌ی متفاوتی از یکدیگرند، و در گذر زمان به وجود آمده‌اند، لذا آن‌ها، در سه فصل جداگانه تحت عنوان: الف) محلات تاریخی شهر ساری ب) محلات قدیم شهر ساری ج) محلات جدید شهر ساری بیان شده‌است.

مراد از محلات تاریخی، محلاتی است که نام آن‌ها تنها در منابع تاریخی دیده شده و هم‌اکنون وجود خارجی ندارند. اگرچه ممکن است نام برخی از آن‌ها در میان مردم شهر متداول باشد. اما تعدادشان از عدد انگشتان یک دست هم تجاوز نمی‌کند. مانند محله‌ی شاه غازی‌بن و بانصری مشهد.

منظور از محلات قدیمی، محلاتی است با پیشینه‌ای از حدود صفویه به بعد. یا به عبارتی، محلاتی که از چند قرن اخیر وجود داشته و دارند. مانند محله‌ی اصفهانی و بهرام‌آثر.

مراد از محلات جدید، محلاتی است که بعد از سال ۱۳۱۱ ه.ش، یعنی در زمان پهلوی اول که سرآغاز نوسازی شهر ساری محسوب می‌شود، پدیدار شدند و تا به امروز دایر می‌باشند. مانند محله‌ی بخش هشت و تبرستان.

در بررسی هر محله سعی شده‌است تاریخچه، علت نام‌گذاری، حدود اربعه و برخی از شاخصه‌های دیگر آن محله، ذکر گردد.

در لابلای این بخش که مهم‌ترین بخش کتاب است، به تناسب موضوعات، به مواردی چون: زمین‌های شهر ساری در گذشته، چشمه‌های شهر ساری، گورستان‌های شهر ساری، آب انبارهای شهر ساری، حمام‌های شهر ساری و حتی اسامی نمایندگان مردم ساری در مجلس و... نیز اشاره شده‌است. در پایان کتاب نیز شاهد فهرست منابع خواهید بود.

قابل ذکر این که، برای کسب آخرین اطلاعات آماری از جمعیت و وسعت استان، شهرستان، بخش‌ها، شهرها و دهستان‌ها از سالنامه‌ی آماری مازندران در سال ۱۳۸۸ که توسط دفتر آمار و اطلاعات معاونت برنامه‌ریزی استانداری مازندران جمع‌آوری شده‌بود، استفاده گردید.

هم چنین سعی شده‌است، به منظور آشنایی بیشتر خوانندگان این کتاب با شهر ساری، تصاویری از اماکن و محلات مختلف، نقشه‌ی جغرافیای استان، شهرستان، شهر و بخش‌ها نیز در آن گنجانیده شود.

ضمن شکرگزاری از درگاه ایزد متعال که توفیق تدوین این مجموعه را به من ارزانی داشته است، امیدوارم با توفیقات الهی، بخشی از تاریخ محلات شهر ساری را ثبت نموده تا شهروندان عزیز به ویژه جوانان ساروی ضمن مطالعه‌ی آن، با گذشته‌ی پر افتخار این شهر کهن آشنا گردند. در پایان، با این اعتقاد که کتاب حاضر خالی از ایراد و اشکال نیست، از همه‌ی مردم به ویژه اهل قلم و مطالعه درخواست می‌نمایم تا با تذکر ایرادات و اشکالات، مرا در چاپ بعدی این کتاب یاری نمایند و در صورتی که پس از مطالعه‌ی این مجموعه، اطلاعات دقیق‌تری پیرامون محلات مذکور در این کتاب در ذهن خود دارند ما را از آن بهره‌مند سازند.